

JAARVERSLAG 2023*

Stichting Stolpersteine Nijmegen wil Stolpersteine plaatsen voor in de Tweede Wereldoorlog vervolgde en vermoorde Joden en andere Nijmegenaren die slachtoffer zijn geworden van het naziregime. De Stolpersteine worden gelegd in het plaveisel voor de huizen waar ze voor het laatst vrijwillig hebben gewoond of gewerkt.

Voor de Tweede Wereldoorlog woonden er ongeveer 500 Joden in Nijmegen. In de oorlogsjaren werd er systematisch jacht gemaakt op Joden en werden de meesten weggevoerd naar concentratiekampen. In totaal zijn er meer dan 450 Nijmeegse Joden in vernietigingskampen omgekomen.

Stolpersteine oftewel Struikelstenen zijn klinkers van 10 x 10 x 10 centimeter die aan de bovenkant bedekt zijn met een messing plaatje. Ze zijn bedoeld als herinnering aan vervolgde en vermoorde Joden en andere Nijmegenaren die slachtoffer geworden zijn van het naziregime. De Stolperstein wordt voor het huis waar het slachtoffer voor het laatst vrijwillig woonde of werkte in het plaveisel gelegd. Wanneer het pand niet meer bestaat, wordt op basis van kadastrale gegevens de Stolperstein op een passende plek in de omgeving van het voormalig woonhuis geplaatst.

In het messing plaatje worden de gegevens van het slachtoffer gestanst. De tekst begint met HIER WOONDE. De Stolperstein vermeldt de naam van het slachtoffer en verder ook het geboortjaar, de datum van wegvoering, de datum van overlijden, de naam van het kamp waar het slachtoffer vermoord is of de plaats waar het slachtoffer gefusilleerd is. Om de tekst op de stenen te kunnen lezen, dient men zich voorover te buigen — een klein eerbetoon aan het weggevoerde en vermoorde slachtoffer.

De Duitse kunstenaar Gunter Demnig is bedenker van het Kunst- und Erinnerungsprojekt Stolpersteine, een over geheel Europa verspreid monument voor de slachtoffers van het nationaalsocialisme.

info@stolpersteine-nijmegen.nl
www.Stolpersteine-Nijmegen.nl
KvK 83770054 • IBAN NL88 TRIO 0320 4053 62

Oprichting en doel

De Stichting Stolpersteine Nijmegen (SSN) is opgericht op 25 augustus 2021.

Het doel van SSN is drieledig:

- a. het (doen) plaatsen van Stolpersteine voor het laatste woon- of werkadres van in de Tweede Wereldoorlog vermoorde en vervolgte Joden en andere Nijmegenaren die slachtoffer geworden zijn van het naziregime;
- b. het bevorderen van de Joodse herinneringscultuur in Nijmegen, uit respect voor de slachtoffers;
- c. het bevorderen van onderzoek en educatie ten behoeve van de bewustwording van de lotgevallen van de Joden en andere slachtoffers in Nijmegen ten tijde van het naziregime. De stichting tracht haar doel te bereiken door het verwerven van fondsen en door de SSN onder de aandacht te brengen van het brede publiek. De stichting heeft geen winstoogmerk.

Samenstelling van het bestuur op 31-12-2023

Ria van den Brandt, voorzitter
Willem Jan Pantus, secretaris
Monique van Hootegem, penningmeester
Rob Michels, sociale media
Leo van den Munkhof, onderzoeker
Ruti Vardi, coördinator leggingen

adviseurs

Pieter Hermans, gemeente Nijmegen
Willem Oosterbaan, onderzoeker

Tijdens het verslagjaar 2023 hebben Martijn Vermeulen (7 september) en Frank Eliëns (4 december) besloten niet langer als bestuurslid respectievelijk adviseur aan te blijven. Ruti Vardi was tot 5 oktober adviseur en is na een unaniem besluit van het bestuur benoemd als bestuurslid.

Bestuursvergaderingen in 2023

Het bestuur van Stichting Stolpersteine Nijmegen vergaderde in 2023 vijfmaal, namelijk op 19 januari, 15 juni, 25 augustus, 19 oktober en 4 december. Als gevolg van privéomstandigheden zag Ria van den Brandt zich genoodzaakt het voorzitterschap tijdelijk over te dragen aan de secretaris, Willem Jan Pantus. De vergaderingen werden voorbereid door een driemanschap, bestaande uit Monique van Hootegem, Ruti Vardi en Willem Jan Pantus.

Dit jaar zijn er twee leggingen geweest, zowel op 19 april (27 stenen) als op 17 november (1 steen). Voor beide leggingen was er was nauw overleg en afstemming met nabestaanden, huidige bewoners, gemeentewerf en sprekers (rabbijn, burgemeester, nabestaanden). Er is invulling gegeven aan het draaiboek en gewerkt aan een educatief programma voor scholieren.

Het bestuur heeft zich intensief ingezet om de tenaamstellingen en data op de

Stolpersteine nauwkeurig te vermelden. Hiervoor is regelmatig overleg gevoerd met Gunter Demnig en zijn team om ervoor te zorgen dat de informatie correct wordt weergegeven. We hechten veel waarde aan deze nauwkeurigheid, omdat het bijdraagt tot het in stand houden van de herinnering aan de slachtoffers van de Holocaust. Als gevolg van een opmerking van een betrokkene heeft het bestuur besloten de tot 2022 op Stolpersteine gebezigde term 'gearresteerd' in het vervolg te vervangen door 'opgepakt' wat beter aansluit op de toenmalige situatie.

Daarnaast was er veel aandacht voor het onderzoek naar de geschiedenis van de slachtoffers van naziterreur. De lotgevallen van deze slachtoffers zijn gepubliceerd op de websites van Stichting Stolpersteine Nijmegen en Oorlog in Nijmegen.

Naar aanleiding van de betrokkenheid van de SSN bij het programma Vrijheid Rijk van Nijmegen is door het bestuur een kritische evaluatie geschreven. De rol van Stichting Stolpersteine Nijmegen was namelijk prominent en belangrijk, vooral bij het vormgeven van de herdenking van de razzia op 17 november 1942. Op de evaluatie is van de kant van het Kernteam Vrijheid geen adequaat antwoord ontvangen. Daarop heeft het bestuur van de SSN gevraagd om een bijeenkomst *en petit comité*, maar daarvan is als gevolg van personele wisselingen bij het Kernteam in het verslagjaar niets gekomen.

Het bestuur heeft het Beleidsplan 2023-2024 van de Stichting Stolpersteine Nijmegen besproken en goedgekeurd.

De Belastingdienst keurde op 23 november 2023 de aanvraag van de SSN voor de ANBI-registratie als culturele instelling goed. De status ging in met terugwerkende kracht op 1 januari 2023.

Activiteiten in 2023

Legging van 27 Stolpersteine in de Hazenkamp op 19 april

Op woensdag 19 april 2023 zijn in Nijmegen 27 Stolpersteine gelegd in de wijk Hazenkamp. Het bijzondere aan deze legging was dat Gunter Demnig, de geestelijk vader van het internationale Stolpersteine-project, in eigen persoon de legging verricht heeft.

De Stolpersteine zijn gelegd in de Groenestraat, bij huisnummer 286A, Hindestraat 33, Hindestraat 58, Hertstraat 46, Vossenlaan 16, Vossenlaan 28, Vossenlaan 257 en Leeuwstraat 39. De Stolpersteine die zijn gelegd herinneren aan Julius Cohen, het allereerste slachtoffer van de Jodenvervolging in Nijmegen, aan de families Vyth-Levor en Vyth-Anschel, aan Susanna Oppenheimer-Kahn en Heinz Oppenheimer, aan Rosa Zilvermit-Cohn, aan de familie Elsas-De Beer, aan Jozeph Slager en Bertha Meijer, aan de families Levitus-Cohen, aan Jaap de Jong en de familie De Vries-De Jong en aan de familie Frank-Peel. De legging in de wijk Hazenkamp is in goede samenwerking met een plaatselijke buurtwerkgroep en de scholen NSV2, de Hazensprong en de TaalSter tot stand gekomen. Violist Thomas Ruffmann werd ditmaal voor het eerst bijgestaan door klarinettist Johan Gudden bij de muzikale omlijsting. Voorafgaand aan de legging is in de Hazenkamp en omgeving een informatiefolder verspreid en is er op 2 april in de Maranathakerk een informatiebijeenkomst georganiseerd speciaal voor buurtbewoners. Leo van den Munkhof en Willem Oosterbaan vertelden de levensverhalen van de slachtoffers voor wie op 19 april een Stolperstein is gelegd.

Legging van een Stolperstein voor Edy Grödel op 17 november

Op vrijdag 17 november is een Stolperstein gelegd in de Jaap van Leeuwenlaan, bij de vroegere hoofdingang van het voormalige internaat Jonkerbosch ter herinnering aan Edy Grödel. De reden van deze *Einzelverlegung* is de perifere ligging van de locatie, destijds ver buiten de stad. De legging van deze ene steen gebeurde in nauwe samenwerking met een speciaal voor deze gelegenheid samengestelde werkgroep Jonkerbos. Bij de ceremonie waren leerlingen van de hoogste klassen van de Sint Nicolaasschool betrokken. Voorafgaand aan de plechtigheid kregen zij een lesbrief over het levensverhaal van Edy Grödel. Tijdens de bijeenkomst droegen zeven leerlingen gedichten voor, waarmee zij op een persoonlijke manier hun betrokkenheid uitdrukten. De muzikale omlijsting werd verzorgd door klarinettist Johan Gudden. Voorafgaand aan de legging is in de Emancipatiebuurt en omgeving een informatiefolder verspreid. Tevens was er een goedbezochte voorbereidingsbijeenkomst voor de legging van de steen voor Edy Grödel op 28 oktober in De Blikvanger, een ontmoetingsruimte voor bewoners van de Rentmeesterhof, in samenwerking met Bindkracht 10. Leo van den Munkhof en Willem Oosterbaan vertelden over de achtergrond van Edy Grödel.

Voor beide leggingen is er publiciteit geweest in de plaatselijke media, alsook in de wijkbladen *Hart van Nijmegen* en *De Heistal*.

Op onze website zijn zowel het beeldverslag als het videoverslag van beide ceremonies te bekijken. De videoverslagen (aftermovies) zijn ook te zien via ons YouTube-kanaal.

Documentaire en film

Razzia '42

Eind 2021 begonnen de opnames voor *Razzia '42*, een documentaire over de vervolging van Joodse inwoners van Nijmegen tijdens de Tweede Wereldoorlog. De film ging op 31 januari 2023 in Lux in première en trok veel belangstelling. Het publiek was lovend over de indrukwekkende productie. *Razzia '42* is in nauwe samenwerking met Stichting Stolpersteine Nijmegen tot stand gekomen. De film is geregisseerd door Ivana Smudja en geproduceerd door Merlijn Janssen Steenberg (Magic Lantern). De documentaire werpt een indringend licht op de tragische gebeurtenissen die de Joodse gemeenschap in Nijmegen troffen in deze donkere periode van de geschiedenis.

De documentaire vertelt het verhaal van de vervolging van Joodse inwoners aan de hand van persoonlijke getuigenissen. Liam van Rosmalen vertelt over zijn overgrootvader, Israël Cohen, die in Nijmegen als eerste werd opgepakt. Vanuit Kamp Amersfoort werd Cohen op 16 juli 1942 naar Auschwitz gedeporteerd en vermoord. Desirée de Wijze spreekt over haar vader, Louis de Wijze, die als een van de weinigen de wreedheden in de kampen overleefde en terugkeerde naar Nijmegen. Theatermaker Godfried Beumers belicht het levensverhaal van Frits Tauber en zijn vrouw, waarbij we door de ogen van Frits Tauber de verschrikkingen van het naziregime ervaren.

Julius Cohen en Edy Grödel

In samenwerking met de SSN werkten Ivana Smudja en Merlijn Janssen Steenberg (Magic Lantern) gedurende het verslagjaar aan twee films. In de ene film staat Julius Israël Cohen centraal, de eerste Joodse man uit Nijmegen die werd gearresteerd vóór de razzia's in Nijmegen in 1942 wat uiteindelijk leidde tot zijn tragische dood. De tweede film is het docu-drama 'Een steen voor Edy' dat het aangrijpende verhaal vertelt van Edy, een Joods kind dat tijdens de

Tweede Wereldoorlog het slachtoffer werd van de Holocaust. Het bestuur heeft ingestemd met het projectplan onder voorwaarde dat er een sluitend financieel plan komt.

Gedenkplaat Joodse School

Het bestuur heeft op voorstel van Willem Oosterbaan besloten mee te werken aan het plan om een gedenkplaat naar Amsterdams voorbeeld aan te brengen op de gevel van het pand Smetiusstraat 9 waar tijdens WO II korte tijd de Joodse School gevestigd was.

Expositie

Onze expositie *Razzia 17 november 1942* was in de maand mei weer te zien in de bibliotheek (OBGZ) en in het Regionaal Archief Nijmegen op het Mariënborg.

De expositie was voor het eerst te zien in het najaar van 2021 in het Huis van de Nijmeegse Geschiedenis en raakte toen vele bezoekers diep. Met de nieuwe presentatie in de aula wil de Stichting Stolpersteine Nijmegen haar belangrijkste doelstelling benadrukken: de Nijmeegse slachtoffers van de Holocaust blijven herdenken.

Gedurende de Tweede Wereldoorlog werden Joodse inwoners in Nijmegen, net als elders in Nederland, als aparte groep geregistreerd, buitengesloten en vervolgd, naar kampen vervoerd en vermoord. Deze expositie toont deze gruwelijke gebeurtenissen aan de hand van persoonlijke verhalen en foto's, en geeft bezoekers inzicht in de onmenselijke omstandigheden en de verstreckende gevolgen van de vervolging door de nazi's.

Muurgedicht grote razzia in 1942

Op 14 december 2023 is de locatie van het muurgedicht van Frouke Arntz op de glazen kubus op de kop van de Van Schaeck Mathonsingel nabij het station gewijzigd om een betere leesbaarheid te bereiken.

Voordrachten, informatiebijeenkomsten, getuigenissen, lezingen

28 januari 2023: Martijn Vermeulen en het Regionaal Archief Nijmegen organiseerden voor jongeren en hun ouders in het kader van Holocaust Memorial Day een educatieve activiteit

30 januari 2023: getuigenis van Janny Schinkel-Jacob in LUX ter gelegenheid van de Holocaust Memorial Day 'Hoe mijn halfzusje uit Nijmegen verdween', georganiseerd door Radboud Reflects (RU), in samenwerking met Ruti Vardi en Ria van den Brandt. Interviewster: Liesbeth Jansen

2 april 2023: Maranathakerk, informatiebijeenkomst buurtbewoners Hazenkamp voor legging Stolpersteine op 19 april. Leo van den Munkhof en Willem Oosterbaan voerden het woord.

7 oktober 2023: SSN was betrokken bij de organisatie van de 'Nacht van de Ommetjes', waar Martijn Vermeulen een rondwandeling begeleidde langs Stolpersteine in de benedenstad.

28 oktober 2023: De Blikvanger, informatiebijeenkomst voor bewoners omgeving Jonkerbos. Leo van den Munkhof en Willem Oosterbaan vertelden over Edy Grödel voor wie op 18 november 2023 een Stolperstein is gelegd.

** Op 4 december 2024 heeft het bestuur van Stichting Stolpersteine Nijmegen het jaarverslag 2023 vastgesteld.*